

ერთი ეკრანიზაციის ისტორია

ეკრანიზაცია - ლიტერატურული ნაწარმოების ან დრამატული სპეტაკლის, ოპერის, ბალეტის განსახიერება კინოხელოვნების საშუალებებით.¹

მიხა სირბილაშვილისა და ფეფელო ჯილაურის სიყვარულის ამბავი არის მამაკაცისა და ქალის ბრძოლა სიყვარულისა და ბედნიერებისათვის, რაშიც ისინი იმარჯვებენ.

მოთხრობა „მუსუსი“, რომლის პერსონაჟებიც არიან მიხა და ფეფელო, 1925 წელს დაწერა მიხეილ ჯავახიშვილმა. დროის კონტექსტს თუ გავითვალისწინებთ, ამ ორი ლიტერატურული გმირის აქტიურობა და წარმატება კონტრასტულია ქვეყნის მაშინდელ მდგომარეობასთან, – საუკუნეზე მეტი ხნის კოლონიური ყოფის შემდეგ მოპოვებული დამოუკიდებლობა ქართველ ერს თავზე დაამხო კომუნისტურმა რუსეთმა და ისევ დაადგა მონობის უღელი, რომლის მოსაშორებლად მოწყობილი აჯანყება იმავე რუსეთმა სისხლში ჩაახშო და დაამკვიდრა კიდეც ჩვენში სრულიად ხელოვნური, ყოველივე ადამიანურის დამორგუნველი პოლიტიკური და ეკონომიკური რეჟიმი.

ასეთ დროს მწერლის მიერ ადამიანური გრძნობების რეაბილიტირება უდავოდ არის სამოქალაქო გმირობა!

არანაკლები სამოქალაქო შემართება გამოავლინა კინორეჟისორმა მერაბ კოკოჩაშვილმა, როცა მოთხრობის დაწერიდან ორმოცი წლის შემდეგ, 1965 წელს, განახორციელა ამ მოთხრობის ეკრანიზება (სცენარს „სირბილაანთ მიხა“ დაარქვა, საბოლოოდ ფილმს სათაურად „მიხას“ შერჩა) და აი, რატომ: თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მმართველი რეჟიმის მიერ დაშვებული კონიუნქტურული ფილმების ყალბ ოპტიმიზმს, იმ დროს ქართულ კინოს პესიმიზმი მოსძალებოდა, მაგალითად: ისტორიულ ფილმებში, გარდა ერთისა, ქართველები მარცხდებიან ან გმირი იღუპება, ან კიდეც ორივე ერთად. ტრაგიკულად მთავრდება წარსულის თემაზე გადაღებული ფილმების აბსოლუტური უმეტესობაც. და ასეთი ფინალით გამოვლინდა, რომ ისტორიული და, უბრალოდ, წარსული ცხოვრების უადრესად პესიმიზტური ხედვა იყო გაბატონებული. ამას რომ ტენდენციის ხასიათი ჰქონდა, „მიხას“ შემდეგ გადაღებული ქართული სათავგადასავლო ფილმებიდანაც ჩანს – ამერიკული ვესტერნის ესთეტიკას ნაზიარებ ამ კინოსურათებს მე „ქართულ ვესტერნს“ ვუწოდებ – ამ ფილმებში დარღვეულია ამერიკული კინოს ამ თემატური მიმართულების ძირითადი კანონი, რაც ბედნიერ დასასრულს გულისხმობს და ყველა ქართულ სურათში გმირი იღუპება!.. ამით კარგად გამოჩნდა, რომ ფილმების ავტორებს ბოროტებისა და ძალმომრეობის წინააღმდეგ ამბოხებული ქართველის გამარჯვებისა არ სჯეროდათ!..

მიხეილ ჯავახიშვილის მოთხრობა „მუსუსის“ სიუჟეტი ასეთი გახლავთ: ჯარიდან ბრუნდება მიხა სირბილაშვილი, ქალების მუსუსი, მხიარული ახალგაზრდა.

„უცებ ქალებში ჩურჩული, წივილ-კივილი და სიცილი ატყდა:

– მუსუსი, მუსუსი!

– მუსუსი მოსულა, მუსუსი!

¹ უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, შეადგინა მიხეილ ჭავჭავიძემ, გამომცემლობა „განათლება“, თბ., 1973 წ., გვ. 124.

სირბილანთ მიხა ქალებს ვენახიდან მიეპარა და ისე დაერია კაბებს, როგორც მგელი ფარეს. თავჩაღუნული მუსუსი ქალებში მთვრალი დათვივით დაბორიალებდა, ხან ერთ ქალს მიასკდებოდა, ხან მეორეს გაჰკრავდა ხელს, ხან მესამეს წაეტანებოდა საკოცნელად და მეოთხესაც დაღუნული თავით ეტაკებოდა. დამფრთხალი ქალები ჟივილ-ხივილით აწყდებოდნენ ერთმანეთს. შორით დაბრუნებულ ხუმარას ძველებურად დაუხვდნენ – მხიარული მუშტებით, მეგობრული სიღებით და და-ძმური ლანძღვით:

– უი, შენ კი გაგისკდა ეგ გოგრა თავი, აჰა!

– მეხი კი დაგაყარე მაგ ჯაგარა თავში, აჰა!

– დაიკარგე, შე წუნკალო, შენა!

ქალები წიწილებით გაიფანტნენ. ბიჭებმა მხიარული ყიჟინა ასტეხეს:

– მუსუს, გამარჯვება!

– მუსუს, გეყოფა, ბიჭო!

– მუსუს, გამოდი, ბიჭო, ერთი ჩვენც დაგვენახვე!²

სოფელთა იმ ზეიმისას, ქალებს რომ დაერია, მუსუსი ეცეკვა თავის შეყვარებულ ფეფელოს. ამით ყველას დაანახა, რომ ეს ქალი უყვარდა და მასზე ხელის აღებას არ აპირებდა, მაგრამ ფეფელოს მამა პეტრე, დედა და მამიდა, აგრეთვე სიკო, ფეფელოს ცოლად შერთვის მსურველი, მისი ბიძაშვილები და ზოგიერთი თანასოფელი, მაგალითად, ბადიანთ მელანა, წინააღმდეგნი არიან – პეტრეს თვალში არ მოსდის ღარიბი ოჯახის შვილი მიხა, რომლის „ქონი პეტრეს ქვითკირის სახლს ისე ჰქონდა მიკრული, როგორც სანაგვე ყუთი თეთრსა და სუფთა კედელს. უკან ორივე სახლს ბალები ჰქონდათ: მუსუსს ერთი დღიური, პეტრეს კი ხუთი დღიური“.³

სიღარიბეს ვერ გადაჰფარავს მიხას პირადი თვისებები, რომ ის ვაჟკაცია, ენერგიული და ქალებს მოსწონთ. პეტრეს სურს, თავისი ქალიშვილი მიათხოვოს მდიდარ გლეხს, თავიდან სიკოს, რომელსაც მოსწონს ლამაზი ფეფელო.

ფეფელოს უყვარს სირბილანთ მიხა, მაგრამ რადიკალური ნაბიჯის გადადგმისაგან სოფლის პირმოთნე და მდაბიო მორალი აკაეებს, მიხა კი ამ მორალის უარყოფას ცდილობს. ეს კარგად გამოჩნდა თეკლას ღობესთან შეხვედრისას, როცა მიხა და ფეფელო საუბრობენ, თან ერთმანეთს ესიყვარულებიან და ისე გაერთობიან, რომ ვერც შეამჩნევენ, როგორ წამოადგებათ თავზე ბადიანთ მელანა. „ალერსი ბლლარძუნად გადაიქცა. ბლლარძუნი – ბრძოლად. – ხელი გამიშვი-მეთქი, შე გიჟო, შენა! – აუმაღლა ხმას ფეფელომ, მაგრამ გვიანდა იყო: ბადიანთ მელანა მათ გვერდით აიტუნა და გესლიანად აჩიფიფდა:

– გაამოს, შვილებო, გაამოს!

– ბარაქალა დღევანდელი ქალ-ვაჟებო, ბარაქალა! ერთი დამიხედეთ ამ უნამუსოებს, ამათა! დილაადრიან შუა სოფელში ჩახუტებულან და აღარავის არ ერიდებიან, იიიფ!

გაწეწილი ფეფელო გამოსხლტა და, აწეწილი, თვალცრემლიანი და თავჩაღუნული, სირბილით მიეფარა ღობეს, ხოლო გაფითრებული და მოსულიერებული მუსუსი ნელ-ნელა ფხიზლდებოდა“.⁴

კაპასი თანასოფელელის ლანძღვას არ უშინდება მიხა, ამას ეუბნება კიდეც ფეფელოს, როცა ქალი საყვედურობს.

² ჯავახიშვილი მ., რჩეული თხზულებანი ექვს ტომად, ტომი I, მოთხრობები. სახელმწიფო გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1958 წ., გვ. 362-363.

³ იქვე, გვ. 369.

⁴ იქვე, გვ. 367-368.

„– არც კი გრცხვენინან, – იბუტებოდა ფეფელო, – სოფელში თავი მომჭერი!
 – არაფერიც არ მოგჭერი. – ღიმილით იმართლა თავი მიხამ. – შენ ჩემი ხარ. ამას ხვალვე მთელ სოფელს მოვდებ, ჩემი ხარ და ამიტომ...
 – შენი ვარ, მაგრამ ი დედაკაცთან რად შემარცხვინე? მთელ სოფელს მოსდო.
 – მაშ ჩვენი საქმე იმას გაუკეთებია!“⁵
 ასეთია მიხას სიყვარულის ძალა, ის ვერ შეაშინა ვერც მშობლების მიერ ფეფელოს სახლში გამოკეტვამ, ვერც პეტრეს უხეშობამ:
 „– იიი, თქვე ცინგლიანებო, თქვენა! რეებს მიჰქარავთ აქა?
 – არაფერს, მამილო, აი მიხა ქალაქიდან დაბრუნდა და... ანბები მოიტანა. – აურ-დაურია ფეფელომ და თავი ჩაღუნა.
 – გამარჯობა, ძია პეტრე! – მხიარულად მიესალმა მუსუსი.
 პეტრემ მუსუსს ხმა არ გასცა, ფეფელოს მხარში ხელი წაავლო, მიატრიალა და ერთადერთი მოწამლული სიტყვა მიუგო:
 – დაიკარგე!
 ფეფელომ იცოდა მამის მოკლე სიტყვების ძალა და ამიტომ უმაღვე დაიკარგა. სანამ ფეფელო სათივეს მიეფარებოდა, პეტრე ქალის ზურგს შესცქეროდა და გათეთრებულ ტუჩებს აცმაცუნებდა. მერმე მუსუსს მოუტრიალდა, ზიზლით გაზომა თავით ფეხებამდე და იმასაც ერთი სიტყვით მიუგო:
 – წაეთრე!
 მუსუსი თავის ბაღში იდგა და არ წაეთრია, მან გამხმარ პირსახეში გაულიმა პეტრეს და მისი მოღობა სცადა:
 – როგორა ხარ, ძია პეტრე?
 პეტრემ პასუხი არ გასცა.
 – როგორც გეტყობა, ისევ ყოჩაღად ყოფილხარ. – განაგრძო მუსუსმა.
 პასუხად ისევ დუმილი, ტუჩების ცმაცუნი და ზიზლი მიიღო“.⁶
 სოფელში ბლომად იყო ხალხი, ვისაც მიხასა და ფეფელოს ბედნიერება გულით ეწადა. შუამავლობა შათირაანთ თევდორემ იკისრა, მაგრამ პეტრესთან ვერაფერი გააწყო. პეტრეს მოწონებულ სიკოს ეთქვა, სანამ ფეფელო თანახმა არ იქნება, არ წავიყვანო.
 „ელის მას აქეთ ბებერი პეტრე ფეფელოს თანხმობას. წარამარა ბუზღუნებს და ქალს ზიზლის მორევში აბანავებს:
 – იიიჰ, შე ქარაფშუტავ, შენა! ჭკუა თვალში გქონია. გეტყობა, ნამდვილი ქალი ჰყოფილხარ.
 ფეფელო მართლა ნამდვილი ქალი იყო ხასიათით, თვალთ, ჭკუითაც და სისხლითაც. პეტრეს კი ჰსურდა, რომ ყინული ცხელი ყოფილიყო, ცეცხლი კი – ცივი, რომ ფეფელოც პეტრეს ჰგვანებოდა, რომ საგულეს თვრამეტი წლის ცეცხლისა და ქალური გულის მაგივრად ფეფელოსაც სამოცი წლის ჩვარი სდებოდა“.⁷
 სახლსა და ეზოში გამოკეტილი ფეფელოსათვის თვალი რომ მოეკრა, ამიტომ აცოცდა მიხა ღობეში ამოსულ ბლის ხეზე, რომელიც მიხას და პეტრეს სანახევრო იყო. პეტრემ თვალი მოჰკრა და ხისკენ წამოვიდა. მართალია, მუსუსმა მოასწრო ჯერ ფეფელოს მოხმობა, შემდეგ კი ანიშნა, ახლოს არ მოხვიდეო და თავადაც ჩამოხტა ხიდან, მაგრამ

⁵ ჯავახიშვილი მ., რჩეული თხზულებანი ექვს ტომად, ტომი I, მოთხრობები. სახელმწიფო გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1958 წ., 369-370.

⁶ იქვე, გვ. 371.

⁷ იქვე, გვ. 377.

პეტრემ საზიარო ხე მაინც მოჭრა, ეზოში გადახედვის საშუალება მოუსპო მიხას...

პეტრეს ღორების მიერ გარღვეულმა ძეძვის ღობემ მიხას აფიქრებინა, ამით ესარგებლა, მეზობლის ეზოში შემძვრალიყო და ფეფელოს დალაპარაკებოდა. პეტრემაც იგუმანა, აქედან მიხა შემოდგურებო და მის დასაჭერად მახე დააგო, რომელშიც მიხა მართლა გაება. პეტრეს უნდოდა, მიხას დაჭერა მისთვის სახელის გასატეხად გამოეყენებინა.

„– ქაა, ქურდი დავიჭირეთ! არ გინდათ, ნახოთ? მოდით, სეირი ნახეთ! მელასავით ხაფანგშია გაბმული!

ტასოს ჭრაქი მოჰქონდა. პეტრეს თვალცრემლიანი ფეფელო მოჰყავდა. სამივენი ღონემიხდილ მუსუსს წაადგნენ.

- ანდე, ნახე შენი საბედო. – სთქვა პეტრემ და ფეფელო წინ წამოაყენა.
- შე პირშავო, შენა, აგეთი მეზობლობა გაგვიწიე? მართლა საქურდავად შემოიპარე?
- ჰკითხა მუსუსს ტასომ და ჭრაქი თავთან დაუდგა.

– ტყუილია, ტყუილია! – ამოიკვნესა ფეფელომ. – მიხა ქურდი არ არის!⁸

მეზობლები გამოესარჩლებიან მიხას და გამოიხსნიან ხაფანგიდან, მაგრამ პეტრე მაინც დაამწყვდევეს მას საბძელში. მეორე დღეს მოსული პეტრე თავისი პატიმრისგან მოითხოვს, ფეფელოს უთხრას, თავს განებებო და ორი კვირით დაიკარგოს სოფლიდან. მიხა უარზეა. პეტრე ქურდობას აბრალებს და ციხით ემუქრება, თან იმისი იმედი აქვს, რომ მიხა მის ეზოში შეპარვის ნამდვილ მიზეზს არ გაამხელს.

- „– მე ქურდი არა ვარ.
- წუნანდელი?
- წუნანდელი? წუნელი... შენც იცი, საქურდავად არ მოვსულვარ.
- მეც ვიცი, რისთვისაც მოდიოდი. მაგრე იტყვი სამართალში?
- რატომ არ ვიტყვი? თუ არ გამიშვებ, აგრე ვიტყვი.
- იიიჰ, რა მურდალი ყოფილხარ! თითქო ფეფელო მიყვარსო, შე წუწკო, შენა! მაშ ი ქალს არ დაინდობ? საქვეყნოდ თავს მოსჭრი?
- თუ შენ არ მინდობ, არც მე დაგინდობ. სულერთია, ჩვენი ამბავი ქვეყანამ იცის!⁹

მიხამ თეკლასგან გაიგო, ფეფელოს ხვალ დილით ათხოვებენო. ძმაკაცებს მოელაპარაკა და გადაწყვიტეს, ფეფელო მოიტაცონ.

მიხა ფეფელოს ელოდება. მოვა თუ არა, ფშატის ჭალაში ჩავლენ. იქ მიხას სამი ძმაბიჭი უცდის ცხენებითა და საგზლით, მაგრამ ფეფელო იგვიანებს, ბოლოს ისიც გამოჩნდება, მას მამიდამისი მოსდევს. ფშატის ჭალისკენ გაქცეულ მიხასა და ფეფელოს სიკოს ბიძაშვილებმა გადაუჭრეს გზა, უკან მობრუნებულებმა კალოზე ჩაირბინეს, მაგრამ აქ სიკოს და პეტრეს გადააწყდნენ. ბოლოს მიხა და ფეფელო შეაფარებენ თავს საბძელს, რომლის გარშემოც ხალხმა მოიყარა თავი. სიკო და სოლო ურმის ღერძით საბძლის კარის შემტვრევას ცდილობდნენ: „– დაიცა, გეყოფა! – შეუტია სიკოს სოფლის მეთაურმა. – თვითონვე გააღებს.

- და ისევ მუსუსს მიუბრუნდა:
- ბიჭო, მიხა! ხუმრობა გეყოფა. კარი გააღე, თორემ ერთს მივაწვებით და მეტიც არ უნდა.

⁸ ჯავახიშვილი მ., რჩეული თხზულებანი ექვს ტომად, ტომი I, მოთხრობები. სახელმწიფო გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1958 წ., გვ. 382.

⁹ იქვე, გვ. 384.

მუსუსმა თვალები მოიფშვინია და მხრებში გასწორდა, ანაზღად გაიღმა და თვალები ისე ააბრიალა, თითქო ახალი რამე მოაგონდა და გასაქცევი გზა იპოვნაო.

უცებ მოტრიალდა, ფეფელოს დაუჩოქა და ცხარედ აჩურჩულდა:

– ...მეტი გზა არა გვაქვს... ჰო, ჰო, აქვე... ეხლავე...

უცებ ბზეზე გადააგორა გულადმა და შეებრძოლა.

გარეთ კვილის შადრევანმა ამოხეთქა. ვინც განზე იდგა, ისიც საბძლის წნელებს ეცა და ზედ მიაკვდა!

დედაკაცები აკრუნდნენ. ქორისაგან დამფრთხალი ქათმებივით დარბოდნენ, ხელებს თავპირსა და მუხლებში იცემდნენ და ჰკაკანებდნენ:

– უიმე, დამიდგეს თვალები! ეს რა ამბავია, ქა!

– ვაი, სირცხვილო! ქაა, ამაზე მეტი შერცხვენა კიდენ იქნება?

– გააფუჭა! გააფუჭა! – ბუტბუტებდა გულწასული ტასო.

– უშველეთ, კაცებო, უშველეთ! – გაჰკიოდა ფეფელოს მამიდა სოფიო და ხელებს ასავსავებდა. – უშველეთ, თქვე უღმერთოებო, თორემ დაიგვიანებთ!

– უიმე, დამიდგა თვალები!

– უიმე, მომიკვდა თავი!

გიჟური ხარხარი, სირცხვილის წკმუტუნნი, აღშფოთების ღმუილი, მიშველების ძახილი და გამხნეების კიჟინა გაერთიანებულ ღრიალად გადაიქცა და მთელ სოფელს მოედო.

ახალგაზრდების ჟრიაშულმა დედაკაცების წივილი და მამაკაცთა ღმუილი შთანთქა.

– გაიმარჯვა! გაიმარჯვაა!

– გათავდა! გათავდა!¹⁰

ასე გაიმარჯვეს მიხამ და ფეფელომ თავიანთი სიყვარულის მოწინააღმდეგეებზე. ახალგაზრდებმა ნეფე-დედოფალი შუაში ჩაიყენეს და მაყრული სიმღერით მუსუსის სახლისკენ გასწიეს. ამ ეროტიკული ფინალით მთავრდება მიხეილ ჯავახიშვილის ეს ნაწარმოები.

ფილმის ტიტრებში ამოიკითხავთ: „მ. ჯავახიშვილის მოთხრობის „მუსუსი“-ს მიხედვით“.

განმარტება ნიშნავს, რომ საქმე გვაქვს თავისუფალ ეკრანიზაციასთან, რაც ფილმის ავტორებს ლიტერატურულ პირველწყაროში ბევრი რამის შეცვლის საშუალებას აძლევდა. მიუხედავად ამისა, არსებითად მნიშვნელოვანი არაფერი შეცვლილა – ფილმის აზრობრივი შინაარსი და მიზანი სრულ თანხმობაშია მოთხრობის აზრობრივ შინაარსსა და მიზანთან, რაც მოთხრობისა და კინოსურათის ავტორთა პოზიციების თანხვედრაზე მიუთითებს, ეს კი ერთობ იშვიათია თავისუფალი ეკრანიზაციის შემთხვევაში.

კინორეჟისორმა მერაბ კოკოჩაშვილმა მიხეილ ჯავახიშვილის მოთხრობა ოთხი ნაწილისაგან შემდგარი ფილმის ჩარჩოებში ჩაატია. ამასთან, მოკლემეტრაჟიანი ფილმი წარმატებული და, ავტორისეული სათქმელის თვალსაზრისით, მეტად ტევადი აღმოჩნდა.

ფილმში რეჟისორის (რომელიც ამავე დროს სცენარის ავტორიცაა) სულ რამდენიმე ჩამატება ემსახურება ზოგიერთი დრამატურგიული ხაზის აქცენტირებულად წარმოჩენას, ზოგი ეპიზოდი კი მხოლოდ სიმბოლურია. ყველაფერ ამას წარმატებული ეკრანიზაციისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა.

¹⁰ ჯავახიშვილი მ., რჩეული თხზულებანი ექვს ტომად, ტომი I, მოთხრობები. სახელმწიფო გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1958 წ., გვ. 393-394.

მერაბ კოკოჩაშვილმა სცადა, დაეკონკრეტებინა მოთხრობაში აღწერილი მოქმედების დრო. სარეჟისორო სცენარში ამოიკითხავთ: „ფილმს წინ უძღვის კინოქრონიკა, რომელიც ეკუთვნის 1917-1921 წლებს“.¹¹ ე.ი., ლაპარაკია ჩვენი პირველი რესპუბლიკის არსებობის ხანაზე. ამ გზით მან კაცისა და ქალის ბრძოლა სიყვარულის უფლებებისთვის და მათი გამარჯვება დამოუკიდებელ საქართველოს დაუკავშირა... ასეთი დასაწყისი კოლონიურ-კომუნისტური რეჟიმის დროს სახიფათო პოლიტიკური განაცხადი იყო; ცენზურამ ამ ფაქტს ყურადღება მიაქცია და ფილმის საექსპოზიციო ნაწილიდან გაქრა გერმანე გოგიტიძის თაოსნობით „ცეკავეშირის“ კინოსტუდიის მიერ გადაღებული საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დროის ქრონიკა, თუმცა რეჟისორმა მაინც შეძლო, მიხასა და ფეფელოს სიყვარულის ამბავი ჩვენი პირველი რესპუბლიკისთვის დაეკავშირებინა. ეს ჩანს პეტრესა და მიხას ერთ-ერთ დიალოგში:

„– უჰ, დაიცა, მე კაცი არ ვიყო, თუ არ დავაჭერინო შენი თავი. – და პეტრე გამობრუნდა.

– დაიცა, დაიცა, ძია პეტრე, – შეაწყვეტინა მიხამ. – ვის უნდა დააჭერინო? რომელ მთავრობას? მენშევიკები გაიქცნენ, ბოლშევიკები კი ჯერ არ მოსულან, მაგრამ როცა მოვლენ, როცა მოვლენ...“¹²

ამრიგად, ფილმის ავტორმა საბოლოოდ გამოკვეთა მოქმედების დრო: შუალედი დამოუკიდებელ საქართველოსა და კომუნისტური რეჟიმის დამყარებას შორის... და აქვე ჩნდება კითხვა: რომელი ჯარიდან ბრუნდება მიხა? პასუხი მხოლოდ ასეთი შეიძლება იყოს: მიხა დამოუკიდებელი საქართველოს უკვე დაშლილი არმიის ჯარისკაცია და, გარეშე ძალადობასთან მებრძოლი, საკუთარ სოფელშიც ძალადობას ებრძვის. მოქმედების დროის აქცენტირებამ ასეთი ინტერპრეტაციის საშუალება მომცა. რაც შეეხება ბოლშევიკების ხსენებას, ისევე როგორც მიხას მიერ მასხრად აგებული მღვდლის შემოყვანა ფილმში და ფინალში მიხას მომხრეთა სოციალური ხასიათის შელაპარაკება პეტრესთან, ქონები მოგემატა და ჩამოგაჭრითო, – ფილმში არსებული და ცენზურისათვის მიუღებელი ქვეტექსტების გადასაფარავად არის კინოსურათში ჩართული.

ჩანართია აგრეთვე მიხას გაკავებისა და მასთან სიკოს ლაპარაკის ეპიზოდი: „შავი ლანდები ჩაიქროლებენ თეთრ შარაზე. დაცემის ხმა, რაღაც გაიხა, მძიმე ქმენა და მიხა უკვე გულადმა გღია მიწაზე. აქეთ-იქიდან სამიოდე ჩამოსხმულ ყმაწვილს გაკავებული ჰყავთ. მიხა დაბნეული და გაკვირვებულია, განთავისუფლება უნდა, მაგრამ მაგრად უჭირავთ ბიჭებს. მერე ღიმილით ეუბნება ერთ-ერთს: – რა დაგემართათ, ბიჭო, ღინღილ, არ გესმის?.. ეგრე უნდა დახვედრა? – ღინღილს პასუხი არ გაუცია, გვერდზე ჩურჩულით გასძახა ვილაცას:

– სიკო!.. მზათ არის...

ნელა მიუახლოვდა და მიხას თავთ დაადგა მაღალი, ოდნავ მოსუქებული ყმაწვილი – თავდიდანთ სიკო.

– გაგიმარჯოს, ბიჭო... – ღიმილით უთხრა მიხას.

– გაგიმარჯოს, მაგრამ... მე ზოგისთვინ ბიჭო ვარ, ზოგისთვინ კი მიხა განლავარ.

– ოხ, – გაიკვირვა სიკომ, – ბოდიშს ვიხდი, ბოდიშს. – მერე ფეხი გადაალავა მიხას და პირდაპირ მკერდზე დააჯდა.

– საქმე მაქვს, მიხა, შეგაწუხე ამ შუალამისას. მოკლედ რომ მოვჭრათ, პეტრე თავის ქალს მარტო მე მატანს და ერთ კვირაში ქორწილი უნდა გავათავოთ. ისე რომა, შენ

¹¹ „სირბილანთ მიხა“ – სარეჟისორო სცენარი. ფურცელი 3.

¹² იქვე, ფურცელი 35-36. კადრი 114-115.

ძველი ამბები მოიშალე და ფეფელას ახლო არ გაეკარო, თორემ ისეთ დღეს დაგაყრი, სულ ვაი დედას გაძახებინებ. მორჩა და გათავდა. – თითი აათამაშა ზედ მიხას ცხვირის წინ, წამოდგა და სიბნელეში გაქრა. გაქრენენ მისი ძმაცაცებიც“.¹³

ეს ეპიზოდი მცირეოდენი ცვლილებით შევიდა ფილმში. სარეჟისორო სცენარში ის საექსპოზიციო ნაწილშია და დაასრულებს შარავზაზე მომავალი მიხას ამსახავ კადრებს, კინოსურათში კი ცეკვისა და მიხას თანასოფლელებთან მისალმების შემდეგ არის ჩართული და ამბაფრებს არსებულ კონფლიქტს, სახიერს ხდის იმ დაბრკოლებას, მიხამ რომ უნდა გადალახოს.

ჩანართია, აგრეთვე, მიხას ხაფანგში გაბმის ეპიზოდის ბოლოს ფეფელოს ნათქვამი: „თავი გაანებე მაგას, თორემ ვიტყვი, რათ მოდიოდა ჩვენ ეზოში!“¹⁴

ამით ხაზი გაესვა ფეფელოს სიყვარულს მიხასადმი და ძალადობით მის მიყვანას უკიდურესობამდე, რაკი ის საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული სოფლური ეთიკის ნორმებს არღვევს.

ჩანართია ისიც, რომ ფეფელოს გათხოვების თაობაზე მეზობლების ჭორაობის გამგონე მიხას სიკოს ეზოში საქორწილო მზადება ეზმანება: „შეძახილები გრძელდება. ახლა უკვე სიკოს ეზოში ვართ. გამლილი სუფრა.

ყანწები...

თეთრ ცხენს უნაგირს ადგამენ...

სიკო თეთრ ქულაჯაში გამოწყობილა...

ცალთვალა პეტრე გამოწყობილა... თვალიდან შავ ასაფარებელს იხსნის. მერე რაღაცას იღებს მაგიდიდან, თვალთან მიიტანს და აი, ორივე თვალი აქვს პეტრეს: ერთი გაყინული, მხოლოდ პირდაპირ რომ იყურება, ისეთი.

შავებში ჩაცმული ქალები საქმობენ:

ფეფელოს დედა დამღურული ქათმით...

ფეფელოს მამიდა დამღურული ქათმით. ორთქლი ასდის ქათამს...

დიდი ქვაბები, ოხშივარი ასდით.

ქვაბები.

თეთრწინსაფრიანი მზარეული დანებს ლესავს...

მოზვერს მოათრევენ და მიწაზე წამოაგდებენ დასაკლავათ...“¹⁵

ასეთია ის კომმარული ზმანება, რამაც მიხას ფეფელოს მოტაცება გადააწყვეტინა.

კიდევ ერთი ჩანართი საზიარო ბლის ხეს შეეხება: მოთხრობაში ხეზე ამძვრალი მიხა ფეფელოს ჯერ ანიშნებს, მოვიდეს და შემდეგ, პეტრეს რომ თვალს მოჰკრავს, წადიო და ხიდან ჩამოხტება. ფილმში მიხა ვერც კი შეამჩნევს პეტრეს მოსვლას. ეს უკანასკნელი იწყებს ხის მოჭრას, მიხა თითქმის წაქცეული ხიდან ხტება... ამ ეპიზოდში კიდევ ერთხელ გამოჩნდება პეტრეს აგრესიული დამოკიდებულება მიხასადმი, მდიდრის გაბოროტება ღარიბი მეზობლისადმი.

სიმბოლურ დატვირთვას იძენს პეტრეს მიერ ჩარღვეული ღობის ამოშენების ეპიზოდი, რომელსაც წინ უსწრებს ამ ღობის აქეთ-იქით მჯდარი მიხასა და ფეფელოს საუბარი პეტრეს გეგმებსა და სიკოს მოქმედებაზე:

„– ფეფელო, პეტრე რას ამბობს?

– ნუ იტყვი, იცის ჩვენი ამბავი. მოიშალეო, თორემ ძალით გაგათხოვებო.

¹³ „სირბილანთ მიხა“ – სარეჟისორო სცენარი. 5-6-7 კადრები, ფურცელი 2 და 3.

¹⁴ იქვე, კადრი 93, ფურცელი 30.

¹⁵ იქვე, კადრები: 129-139, ფურცელი 38 და 39.

– ძალათაო? მერე, სიკო გაბედავს ძალით შენს წაყვანას?

– ვერ გაბედავს.¹⁶

ამ საუბრის დროს წაადგება თავზე შეყვარებულებს პეტრე. ის სახლისკენ მიაბრუნებს ფეფელოს და უბიძგებს. მერე იწყებს ჩარღვეული ღობის ამოშენებას. აიღებს ორთითი კონა ძეძვს, მიხას ცხვირწინ მარგილს ჩამოაცმევს და ასე იქამდე, ვიდრე ძეძვის ღობე მიხას მთლიანად არ დაფარავს. ძეძვის მარგილზე ჩამოცმის ეპიზოდი იკითხება, როგორც გადაულახავი კედლის ამოშენება ორ ოჯახს შორის...

საყურადღებოა ფილმის სახვითი გააზრება, რომელიც ეთნოგრაფიული სიზუსტითა და სოციალური სიძარბით გამოირჩევა. ეს, უდავოდ, რეჟისორთან ერთად, მხატვრების ვ. არაბიძისა და ი. ქლიბაძის, აგრეთვე ოპერატორის, გ. გერსამიას, დამსახურებაა. სახვითი გადაწყვეტის ეფექტურობა კინოსურათის დასაწყისშივე იგრძნობა: მიხა შარავნას მიუყვება, ჩვენ წინ იშლება ქართლის ტიპური პეიზაჟი, რომელიც გრაფიკული ნახატის სიმკვეთრით წარმოჩინდება. ამ სიმკვეთრით გამოირჩევა არა მარტო შარა, სოფელი და ნაგებობები, არამედ ადამიანები, სასოფლო სამუშაოთა ამსახველი ეპიზოდები და ეს კარგი მიგნებაა, მით უმეტეს, რომ ფილმი შავ-თეთრია და დიდი მნიშვნელობა აქვს შუქ-ჩრდილებს, მათ ფონზე დანახულ სახლებსა და პერსონაჟებს. კინოსურათში მეტად შთაბეჭდავია რამდენიმე ეპიზოდი, მათ შორის ნამდვილი მიგნებაა ადამიან-ზვინების მოძრაობა, რაც გლეხების მიერ თივის გადაზიდვის სიმბოლური გააზრებაა და გვაფიქრებს მიწათმოქმედთა ცხოვრების არსზე. არანაკლებ ყურადსაღებია პურის მკის კადრები. ქართლის დაბლობისა და სოფლის გრაფიკული სურათები ბუნებრივია ამ გეოგრაფიული არეალისთვის, ამიტომ დამაჯერებელია.

არანაკლებ საინტერესოა პერსონაჟების როგორც ტიპაჟური, ასევე ხასიათობრივი გადაწყვეტა. უკვე ვთქვი, რომ „მიხა“ ქართულ კინოში ყველაზე ეროტიკული ფილმია. ამ აქცენტის გაძლიერებას დიდად შეუწყობ ხელი მთავარ როლებზე სათანადო ნიჭისა და უნარების მქონე მსახიობების შერჩევამ, ვგულისხმობ ზურაბ ჭაფიანიძეს და მანანა ბახტაძეს. მათ მიერ სხვადასხვა ტემპერამენტით, მაგრამ უაღრესად ვნებიანად განსახიერებული კინოსახეები გამორჩეულია ქართულ კინოში და მაყურებელზე დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს. თავიდანვე, ფილმის დასაწყისშივე, ავლენენ პერსონაჟები თავიანთ ხასიათს. ცეკვის ეპიზოდში, ფეფელო თვალს მოჰკრავს თუ არა მიხას სახეს, თითქოს მოეჩვენაო, შედგება, ცეკვის ხალისს კარგავს და ჩერდება.

„ყორესთან მიხა იდგა. ისიც წამითაც არ აცილებდა ანთებულ თვალებს საცეკვაო წრეში მდგარ ქალიშვილს.

ფეფელოც მიხას მისჩერებოდა, ორივე ქალ-ვაჟს შავი შეერთებული წარბები თითქოს დაღათა ჰქონდათ დასმული სახეზე.

სიკომ გაკვირვებით შეხედა ფეფელოს, მერე შეათამაშა ფეხები ქალის გამოსაწვევად. ფეფელა არ გამორკვეულა. სიკო გაჩერდა. კიდევ ერთხელ გაუსვა და გამოუსვა, მერე შეჩერდა და ხელები ჯიბეში ჩაიწყო.

შეწყდა დაირის ბრაგუნი. ხალხი აირია.

სწორედ ამ დროს მიხა ერთი ნახტომით წინ აეტუნა ფეფელოს. ორივე ხელი გაშალა და დაიძახა:

– დაირავ, დაჰკა!

– განი, განი! – დასწყვილეს აქეთ-იქიდან და ორმა ახალგაზრდამ დაურბინა წრეს და სახრები ფეხებზე გადაუჭირეს არეულ ხალხს.

¹⁶ „სირბილანთ მიხა“ – სარეჟისორო სცენარი. კადრი 36, ფურცელი 12.

ფეფელო მიმინოსავით გავარდა, მიხა ქორივით დაეღვენა. გამლილი ხელი მხარზე გადააფარა და გოცებით დაჭყეტილ თვალებს წამითაც არ აშორებდა თვრამეტი წლის ქალს. მერე დაიხარა და ყურში წასჩურჩულა:

– გენაცვალე, გოგონი!¹⁷

ასე გახდა ნათელი, რომ ჯარში ყოფნამ ვერ დაავიწყა შეყვარებულებს ერთმანეთი, შეხვდნენ თუ არა, მაშინვე აღიგზნო მათი შმაგი სიყვარული, რასაც ფეფელა უკიდურესად ქალური სინაზით ამჟღავნებს ცეკვისას და მიხა კი უაღრესად ენერგიულად მოძრაობისას, რომელ ქმედებასაც სიტყვებსაც აყოლებდა:

„მერე ასევე დაგუდულად, კბილის გაუხსნელად აჩურჩულდა:

– ჩემო ფეფელავ... პეპელავ... ჩემი ხარ, ჩემი, ჩემი...“¹⁸

ფილმში ზურაბ ქაფიანიძის მიერ განსახიერებული მიხა ხმამაღალი და ვნებიანი შეძახილებითაც მიმართავს ფეფელოს. მიხას სიყვარული ფეფელოსადმი მძაფრად ვლინდება მთელი ფილმის მანძილზე და კულმინაციას აღწევს საბძლის ეპიზოდში, სადაც მიხა და ფეფელო თავს შეაფარებენ. აქ გამომწვევადეული მიხა ფეფელოსთან ერთად იღებს ერთადერთ სწორ გადაწყვეტილებას. ეს, ანუ სექსის სცენა, ტაქტიანად არის აღწერილი მოთხრობაში და კიდევ უფრო ტაქტიანად აისახა ფილმში:

„მიხამ თავი ჩაქინდრა და კეტი დაუშვა. მერე სიმწრით მოიქნია კეტი, კუნძზე მიაფშვნა. თვითონ ჩალაზე დავარდა და უძღურებისაგან ცრემლები წასკდა. ფეფელოც ტიროდა, ორივე ჩალაზე ეყარნენ... მიხა თითქოს გონს მოვიდა. ტირილი თავისთავად შეწყდა. ფეფელოს ფართოდ გახელილი თვალებით დააკვირდა და მერე ზედ დააკვდა.

გარეთ კვილის შადრევანმა ამოხეთქა. ხალხი ზღვასავით დაეჯახა საბძლის წნელებს და ზედ მიაკვდა“.¹⁹

ამის შემდეგ კინოკამერა შიგნიდან იღებს საბძლის კედლებს და წნელებს შორის აპრიალებული თვალების მიხედვით ვხვდებით, რაც ხდება საბძელში...

მიხამ და ფეფელომ გაიმარჯვეს, ადამიანურმა გრძნობებმა სძლია ძალმომრეობასა და პირმოთნე და მდაბიო მორალს!

ორივე მსახიობის გულწრფელმა თამაშმა, რაც პერსონაჟების ხასიათის სრულ გათავისებას ეფუძნებოდა და რეჟისორის მითითებათა შესრულებამ მოგვცა დამაჯერებელი კინოსახეები, რომლებშიც ბევრი რამ არის ტიპური და ამასთანავე – ინდივიდუალურიც, ამ კინოგმირებს დასამახსოვრებელს რომ ხდის.

ფილმის კიდევ ერთი წარმატებული სახეა ავთანდილ მახარაძის სიკო. ეს ამ მსახიობის დებიუტი იყო კინოში და გამოავლინა კიდევ თავისი შესაძლებლობები. ავთანდილ მახარაძის მიერ განსახიერებული სიკო სრულად შეესატყვისება ლიტერატურულ პროტოტიპს, ამასთან, მსახიობმა მას შესძინა რამდენიმე თვისებაც: პირველი – პლასტიურობაა. ერთი შეხედვით დონდლო და დოკლაპიაა, მაგრამ, ამავე დროს, გასაოცრად მოქნილი - ეს კარგად გამოჩნდა ფილმის ექსპოზიციაში, ფეფელოსთან ცეკვის ეპიზოდში. ყურადღებას იქცევს სიარულის მისეული ფრთხილი მანერა და საფრთხიდან თავის დაძვრენის ხერხი, რაც თავის გასულელებასა და საკუთარი ზრახვის დამალვაში გამოიხატება. ამის მაგალითია მიხასა და მისი მეგობრების ჭიდაობის სცენა:

„მიხა უმაღვე წამოიჭრა, თვალის დახამხამებაში თანდილას საკინძეში სწვდა და კისრულით გადმოიღო. თანდილამ ფეხები ჰაერში აათამაშა და მიწაზე გაიშალა. მიხა

¹⁷ „სირბილანთ მიხა“ – სარეჟისორო სცენარი. კადრი 11, 12, 13, 14, 15, გვ. 5-6.

¹⁸ იქვე, კადრი 24, გვ. 6.

¹⁹ იქვე, კადრი 166, 169, 170, გვერდი 45, 46

ახლა პავლეს ეცა, მოგვერდი ჰკრა და ისე მოისროლა რამდენიმე ნაბიჯზე, რომ პავლემ ბოყინი ამოიღო. მერე დანარჩენებს დაერია, ცუცქა შიდა სარმით მოსტენა, ცხვირა ჩოქელათი გადაიტანა, როცა წამოდგა, პირისპირ სიკოს წააწყდა.

მიხა შედგა. პირი მოიღუშა. თავით ფეხებამდე გაზომა:

– შენ რაღა გინდა აქ? – ჰკითხა.

სიკო გაშრა და აირია.

– მენა?

– ჰო, შენა, შენა.

– მე არაფერი... ისე მოვდიოდი, სხვები მოდიოდნენ და მეც წამოვედი.

– გეგონა, მიხას ხელები დაამტვრიესო და ესლა მეშველებო? ვერ მოგართვეს!²⁰

ავთანდილ მახარაძის სიკო მხდალია და მხოლოდ მაშინ გადიდგულდება, როცა სრული უპირატესობა აქვს მოწინააღმდეგეზე. ამ კინოროლის შესრულებისას მსახიობმა მეტყველებისას გამოიყენა ხმის შემპარავი ინტონაცია, რაც ზედმიწევნით ზუსტად გვიჩვენებს თავდიდანთ სიკოს ხასიათს.

თუ დანარჩენ პერსონაჟებს გადავხედავთ – იქნება ეს ცალთვალა პეტრე, მისი ცოლი ტასო, პეტრეს და სოფიო, შუაკაცი თევდორე, მღვდელი, სიკოს ბიძაშვილი ლინილა, თანდილა, პავლე, თომა, ცუცქა, ქინქლა, აგრეთვე მასობრივ სცენებში ეპიზოდურად გამოჩენილი სახეები – ყველა ესენი ტიპურია ქართლის სოფლის მოსახლეობისათვის; აქედან – რეალიზმი, რაც გაჯერებულია ქართლური კოლორიტით და დამაჯერებელს ხდის ნაჩვენებ ამბავს.

ფილმი „მიხა“ არის ლიტერატურული ნაწარმოების წარმატებული ეკრანიზაციის ნიმუში, ის საუკეთესოა მიხეილ ჯავახიშვილის მოთხრობებისა თუ რომანების მიხედვით შექმნილ კინოვერსიებს შორის. მით უმეტეს, თუ გავითვალისწინებთ ეპოქას, როცა ის შეიქმნა. ცხადია, რაიმე კანონი იმის შესახებ, როგორ უნდა განხორციელდეს პირველწყაროს კინოფირზე გადატანა, არ არსებობს და ყველა რეჟისორი თავის გზას ადგას; ეკრანიზაციის წარმატებას განაპირობებს ის, რამდენად მიჰყვება რეჟისორი ლიტერატურულ პირველწყაროს; ეს ეხება როგორც სიუჟეტის განვითარებას, ასევე აზრობრივი შინაარსის გადმოცემას, მით უმეტეს, თუ პირველწყარო თავად წარმოადგენს ლიტერატურულ მოვლენას, როგორც ეს არის მოთხრობა „მუსუსის“ შემთხვევაში.

XX საუკუნის 60-იანი წლები არის მეორე პერიოდი ქართული კინოს ისტორიაში, როდესაც შეიქმნა პირობები, სრულად გამოვლენილიყო ნიჭიერ კინემატოგრაფისტთა შემოქმედებითი შესაძლებლობები და გადაიღეს რამდენიმე ქართული კინოშედეგრი; მათ შორის ერთ-ერთია მოკლემეტრაჟიანი ფილმი „მიხა“.

²⁰ „სირბილანთ მიხა“ – სარეჟისორო სცენარი, კადრი 107, 108, 109, 110, 111, ფურცელი 33, 34.

კადრები
მერაბ კოკოჩაშვილის
ფილმიდან „მისა“
(სეა)

ფილმოგრაფია:

ეკრანიზაცია. 4 ნაწილი, 929 მეტრი, 1965 წელი.

სცენარის ავტორი და რეჟისორი მ. კოკოჩაშვილი,
ოპერატორი გ. გერსამია,

მხატვრები: ვ. არაბიძე, ი. ქლიბაძე,

კომპოზიტორი ნ. მამისაშვილი,

ხმის ოპერატორი ე. მასი,

ფილმის დირექტორი გ. სვანელი.

მონაწილეობენ: მ. ბახტაძე (ფეფელო),

ზ. ქაფიანიძე (მისა),

მ. ჩუბინიძე (პეტრე),

ა. მანარაძე (სიკო).